

Zápis

z obhajoby disertační práce pana Mgr. Vlastimila Rataje

konané dne 17.9.2014

téma práce: „Andská španělština jako produkt kontaktu s kečuánštinou a ajmarštinou“

přítomní: dle prezenční listiny

Předseda komise p. doc. Pavel Štichauer, Ph.D. zahájil obhajobu a představil přítomným kandidáta.

Školitel představil doktoranda a seznámil komisi s uchazečem a jeho diz. prací.

Kandidát seznámil přítomné se svou disertační prací. Sdělil zejména: Dizertace navazuje na diplomovou práci, která byla zaměřena na fonetiku a morfologii, dizertace se zaměřuje zejména na morfosyntax. Použil data z vlastního výzkumu, který proběhl během dvou pobytů v Peru. Data byla získána během rozhovorů nahraných na diktafon, využíval dotazníku a snažil se získat informace o respondentech, nechal si od nich vyprávět příběhy, postupy přípravy jídel, aby získal data z různých kontextů (ve vyprávění jsou použity jiné konstrukce než při dotazování). Většinu dat však bude ještě nutné dále zpracovávat a budou základem dalšího výzkumu. Tato data zatím použil především jako zdroj příkladů, do budoucna by však bylo zajímavé zpracovat je statisticky.

Práce obsahuje úvod o latinskoamerické dialektologii, definuje andskou španělštinu, což je jazyk, kterým se mluví od jižní Kolumbie přes Peru, Bolívii, severní část Chile až po severozápad Argentiny. V této oblasti se dosud mluví kečuánskými jazyky nebo ajmarsky. Kečuánské dialekty a ajmarština jsou si strukturně podobné, ačkoli nejsou geneticky spřízněné, v mnoha ohledech se výrazně liší od španělštiny. Srovnání ajmarské a španělské gramatiky se věnuje třetí část práce (druhá část je věnována popisu jazyků, kterými se mluví v oblastech, kde se užívá andská španělština).

Andská španělština má na jednu stranu prvky archaické (neobjevuje se např. vliv andaluské výslovnosti), na stranu druhou se projevuje vliv jazyků indiánských, které jsou aglutinační. Vlivy se objevují ve všech jazykových plánech, nejedná se o vlivy, které by přinášeli pouze nerodilí mluvčí, objevují se i u mluvčích rodilých, kteří kečuánsky nehovoří.

Konkrétním jazykovým vlivům je věnována 4. část práce, zaměřena je výhradně na morfosyntax. Zvláštnosti andské španělštiny, které lze přičíst indiánským jazykům, jsou rozděleny do několika skupin (různé druhy nedodržování shody v rodě a čísle, klitická zájmena, chybné používání spojek, předložek, specifické užívání slovesných časů a modů, kalky). Větší pozornost je věnována evidencialitě.

Nedodržování shody v rodě a čísle – to se projevuje mezi různými větnými členy, nejčastěji k ní dochází, pokud se na referenta odkazuje v jiném syntagmatu.

Klitika – mluví se většinou o loísmu, podle autora je pro mluvčí kečuánštiny mužský rod nepříznakový (kečuánština rod nerozlišuje).

Slovesné způsoby – dochází k redukci funkcí subjunktivu.

Slovesné časy – dochází k částečné restrukturalizaci, mluvčí mají potřebu rozlišovat zdroj informace (evidenciál), dochází k prostoupení jeho funkcí s temporálními paradigmaty.

Poté oponenti doc. PhDr. František Vrhel, CSc. a doc. Mgr. Lic. Lenka Zajícová, Ph.D. přednesli závěry svých posudků.

Kandidát Mgr. Vlastimil Rataj odpovídá na posudky oponentů. Na námítku doc. Zajícové, že uváděl pouze, kteří respondenti mají základní vzdělání, ale neuváděl, jaké je vzdělání dalších, autor reaguje tím, že důležité mu přišlo pouze rozlišit mezi základním a jakýmkoli vyšším vzděláním.

K výtce, že úvod je po stylistické stránce poněkud nevhodný do disertační práce (zní jako úvod k předkládanému projektu), autor uvádí, že námítku přijímá a považuje ji za opodstatněnou.

Na dotaz o původu respondentů odpovídá, že mu přišlo dostačující uvést, že pochází ze středního Peru, kde je kečuánština velmi živá, další specifikace mu přišla zbytečná. Více informací o respondentech by uvedl v budoucnu při kvantitativním zpracování získaných dat. Na druhou stranu uznává, že tyto údaje uvést mohl, aby byly informace přesnější.

Co se týče nedostatečného zpracování hlavní části, ta je dle autorových slov způsobena hlavně časovými důvody, ale také důvody prostorovými.

Co se týče otázky užívání slovesa *saber* namísto *solet* – autor uvedl v práci, že si není jist, jestli je to způsobeno vlivem kečuánštiny, či nikoli. Uvádí se to jako typický rys andské španělštiny, ale autor se přiklání k názoru, že vlivem kečuánštiny to pravděpodobně není, spíše se jedná o vliv španělštiny na kečuánštinu. Konzultoval tuto otázku i na webu RAE, kde je pouze uvedeno, že k tomuto jevu dochází v andských zemích.

Užití *decir* ve významu *pensar* – autor uznává, že příklad, který uvedl, není přesvědčivý, neboť ho lze interpretovat více způsoby, našel však v korpusu ještě jednu ukázkou, ta také není stoprocentně průkazná, ale autor se přiklání k interpretaci „myslet“, nikoli doslova „říci“. V ajmarštině se v tomto významu toto sloveso používá, je však otázkou, do jaké míry jde ve šp. jen o přenesený význam.

K přechylování příjmení autorek – autor ho prováděl v textu, nikoli v bibliografii, ale některá jména se mu k přechýlení nezdála vhodná.

K otázce užití členu *lo* – podle autora jsou zmiňované příklady naopak pro andskou španělštinu netypické. Podle autora je absence klitika pro andskou španělštinu typická, ale uznává, že je třeba toto kvantitativně zpracovat.

Co se týče zákazu vyučování kečuánštiny v návaznosti na povstání Túpacu Amarúa – autor uznává, že tato informace je převzatá, jeho hlavní oblastí zájmu je lingvistika, nikoli historie, odvolává se na sekundární literaturu, z níž tuto zprávu čerpal.

K vyššímu postavení kečuánštiny vzhledem k ajmarštině – autor uvádí, že to tvrdil hlavně pro oblast severního Peru, v průběhu historie kečuánština vytlačovala ajmarštinu stále více směrem na jih. Inkové zřejmě původně mluvili jiným jazykem, postupně převzali ajmarštinu a pak až kečuánštinu, ale ta byla nakonec vyhlášena oficiálním jazykem říše, což zvýšilo její prestiž. Toto upadá v 18. a 19. století a nyní zbývají pouze jednotlivé roztroušené dialekty. Ajmarština má však větší prestiž v Bolívii, naproti tomu v Peru se ajmarština takřka nezmiňuje, zde dominuje kečuánština. V Bolívii jsou i trilingvní oblasti, kde v rodině se mluví ajmarsky, v kontaktu se sousedy kečuánsky, v kontaktu s úřady španělsky.

Diskuse:

Doc. Čermák se otázel, co je podle autora „standardní španělštinou“, o níž v práci hovoří. Autor odpovídá, že tím myslí nepsaný standard národní španělštiny (tj. např. peruánská standardní španělština, bolivijská standardní šp. apod.). Doc. Čermák se dále dotázel na polycentrickou normu, kterou nyní přináší RAE, zajímá ho, zda z tohoto hlediska autor gramatiku konzultoval. Autor odpovídá, že nikoli, ale konstatuje, že tím, že se jednotliví migranti sjíždějí do Limy, přinášejí se některé rysy andské španělštiny do španělštiny limské.

Doc. Štichauer se dotázel na vyšší frekvenci kauzativní konstrukce *hacer* + infinitiv v andské španělštině. Zajímá ho, jakým způsobem srovnával autor španělštinu evropskou a andskou (jaké by bylo kvantitativní vyjádření). Autor odpovídá, že kvantitativně tato data

podložena nemá, ale konstatuje, že andská španělština je v tomto směru opravdu specifická, zakládá však svá tvrzení pouze na vlastním dojmu. Doc. Čermák namítl, že pro toto tvrzení by skutečně statistická data byla potřebná, doc. Štichauer s tím souhlasí a také zdůrazňuje roli kvantitativního popisu. Autor tyto námitky uznává a konstatuje, že statistické zpracování dat je do budoucna skutečně nutné. Doc. Čermák konstatuje, že tento cíl je bohužel těžko naplnitelný vzhledem k nedostatečným vyhledávacím nástrojům v referenčním korpusu vytvořeném RAE.

Prof. Zavadil se zeptal na kategorii evidenciality a její odraz ve španělštině. Autor uvádí, že všechny jazyky vyjadřují evidenciál, je však rozdíl, zda tyto prostředky jsou gramatikalizované. V kečuánštině gramatikalizované jsou (existují 3 stupně), v andské španělštině jsou stupně pouze dva; autor pak blíže popisuje, jaké typy evidenciálu můžeme v jazycích najít. Zdůrazňuje roli *dice que* ve šp.

Prof. Zavadil se dotázal na perspektivu kodifikované normy pro kečuánštinu. Autor to považuje za velmi obtížné vzhledem k množství dialektů, ani on sám to nepovažuje za vhodné, protože odlišnosti jsou vskutku výrazné. Autor konstatuje, že by bylo vhodnější navázat na dřívější výzkum srozumitelnosti kečuánských jazyků, z něž vyšlo 5 – 7 supralektů. Na jejich základě by podle autora bylo možné vytvořit odpovídající počet norem. Dnes existuje relativně standardizovaná jižní kečuánština, kterou ale používají spíše lingvisté než samotní mluvčí. Autor však opět zdůrazňuje odlišnost jednotlivých dialektů, při současném zachování vzájemné srozumitelnosti, což potřebu normy snižuje.

vyhlášení výsledku tajného hlasování:

počet členů komise 5

přítomno členů komise 5

kladných hlasů 5

Komise navrhla udělit titul doktor (Ph.D.)

Zapsala: Mgr. Dana Kratochvílová

Podpis předsedy komise:

